

TUSSENEVALUATIE

OPEN OPROEP DIGITAAL ERFGOED

AUTEURS

Melvin Hanswijk

Max Kemman

Jasper Ott

Maurits van der Graaf | Pleiade

IN OPDRACHT VAN

Mondriaan Fonds

PUBLICATIENUMMER

2022.012-2227

DATUM

Utrecht, 4 augustus 2022

Inhoudsopgave

1	Introductie	3
1.1	Aanleiding en achtergrond	3
1.2	Onderzoeksvragen	4
1.3	Onderzoeksaanpak.....	5
1.4	Leeswijzer	6
2	Invulling en directe effecten	7
2.1	Invulling van de projecten	7
2.2	Directe effecten	13
3	Indirecte effecten en effecten op het netwerk	15
3.1	Bijdragen aan infrastructuur.....	15
3.2	Bijdragen aan het netwerk van erfgoedinstellingen	17
4	Vervolgstappen voor digitaal erfgoed	19
4.1	Ambities en behoeften.....	19
4.2	Effecten van de covid-pandemie	23
5	Conclusies en aandachtspunten voor beleid	24
5.1	Conclusies	24
5.2	Aandachtspunten voor beleid	26
Bijlage 1.	Toegekende aanvragen	27
Bijlage 2.	Overzicht interviewrespondenten	28

Begeleidingscommissie: Wilbert Helmus (NDE), Marcus Cohen (DEN), Norah Karrouche (VU), Marco Streefkerk (Cultuur Impact digitaal)

Contactpersonen Mondriaan Fonds: Lotte Hemelrijk en Marineke van der Reijden

Afbeelding voorpagina: Richard Vijgen, 'De toekomst door toekomstige ogen', 2022. Foto Aad Hoogendoorn.

1 Introductie

1.1 Aanleiding en achtergrond

De minister van OCW heeft in de periode 2019-2020 extra middelen beschikbaar gesteld om de digitale toegankelijkheid van erfgoed te bevorderen: de Intensivering Digitaal Erfgoed. De Intensivering betrof een impuls van €12,4 miljoen en had als centrale ambitie om het bereik en het actieve gebruik van digitale erfgoedcollecties te vergroten en daarbij meer aandacht te hebben voor de wensen van de gebruikers. Een deel van de middelen werd ingezet voor drie regelingen in het kader van digitale erfgoedparticipatie: een bij het Mondriaan Fonds, een bij het Stimuleringsfonds Creatieve Industrie en een bij het Fonds Cultuurparticipatie.¹ Deze regelingen van de OCW-cultuurfondsen werden uitgevoerd in samenwerking met het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), volgens de principes van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed. De sectorale en provinciale knooppunten deden zelf geen beroep op deze regelingen, maar verbonden zich als netwerkpartner aan projecten en stelden in-kind begeleidingsuren beschikbaar die als eigen bijdrage in de subsidieaanvraag opgevoerd konden worden.

Bij het Mondriaan Fonds is in het kader van de Intensivering de stimuleringsregeling 'Open oproep digitaal erfgoed' in het leven geroepen. Deze regeling stond open voor erfgoedorganisaties waarbij met minimaal één kleine erfgoedinstelling werd samengewerkt en had tot doel collecties op een creatieve manier gebruikersvriendelijk digitaal beschikbaar te stellen: de instellingen werden uitgedaagd om projecten op te zetten om erfgoed interessant en bruikbaar te maken en gebruikers op een actieve manier te betrekken. Een belangrijk aspect daarbij was dat de opgedane kennis en inzichten van de projecten gedeeld werden met andere instellingen. Naast projecten konden ook voorstellen voor haalbaarheidsonderzoeken worden ingediend.

Er zijn 27 aanvragen gehonoreerd in het kader van deze regeling, zie Bijlage 1 voor een overzicht van de organisaties en projecten. De meeste van deze projecten zijn nog niet afgerond. Niettemin wilde het Mondriaan Fonds daarop niet wachten en reeds een tussentijdse evaluatie laten uitvoeren. Mede door de Covid-19-pandemie wordt het belang van digitaal erfgoed tegenwoordig allerwegen ingezien. Daarom is het van belang om inzicht te krijgen in vragen als: wat is er nu gebeurd in deze projecten, waar lopen instellingen tegenaan? Met deze tussenevaluatie wil het Mondriaan Fonds dan ook zowel de projecten die het fonds heeft ondersteund evalueren, als inzicht krijgen in de noden en wensen van het erfgoedveld ten aanzien van digitalisering.

¹ Deze drie regelingen waren samen een van de zeven projectlijnen van de Intensivering. De overige projectlijnen liepen (primair) via Kennisnet, NDE, KB, het Nationaal Archief, RCE en de RKD. Voor meer informatie over de Intensivering en de stand van het digitaal erfgoed, zie Dialogic (2021), Stand van het Nederlands Digitaal Erfgoed 2021: 1-meting naar aanleiding van het Intensiveringsprogramma 2019-2021.

1.2 Onderzoeksvragen

Het Mondriaan Fonds heeft zestien onderzoeksvragen opgesteld. Deze kunnen globaal als volgt worden onderverdeeld:

Invulling en directe effecten: Wat zijn de invulling, doelgroepen en directe effecten van de projecten?

1. In hoeverre leiden de projecten tot het beschikbaar stellen van digitaal erfgoed en welke ontwikkelingen zijn hierin zichtbaar?
2. Leiden de ondersteunde projecten tot de ontwikkeling van grotere toegankelijkheid en/of meer gebruik/publieksparticipatie van het digitaal beschikbare materiaal, in hoeverre was er sprake van innovatieve/creatieve invalshoeken, zoals het gebruik van AI en het contextualiseren van het beschikbare datamateriaal, bijvoorbeeld voor het onderwijs?
3. Op welke gebruikersgroepen waren de gehonoreerde aanvragen gericht?
4. Op welke wijze is het beschikbare erfgoed toegankelijk en vindbaar gemaakt? In hoeverre hebben de aanvragers een digitale strategie die beschrijft hoe de instelling digitale collecties toegankelijk en vindbaar maakt en het gebruik ervan promoot?
5. Is er bij de uitvoering van projecten ook gebruik gemaakt van publieksonderzoek of van andere methodes om de beleving of waardering van gebruikers te meten?
6. Waren de haalbaarheidsonderzoeken gericht op de ontwikkeling van gezamenlijke digitaliseringsplannen?

Indirecte effecten en effecten op het netwerk: In hoeverre dragen de resultaten van het project duurzaam bij aan de infrastructuur en het netwerk² van erfgoedinstellingen?

7. Hebben de gerealiseerde projecten een duurzaam karakter?
8. Leiden de projecten tot een sterkere, bruikbare digitale infrastructuur?
9. Zijn de resultaten navolgbaar door anderen?
10. Leidt de samenwerking met kleine erfgoedinstellingen tot meer kennis en professionalisering van deze instellingen en hoe kan dat in de toekomst worden verbeterd?

Vervolgstappen voor digitaal erfgoed: Wat zijn gewenste vervolgstappen en wat is er nodig om hieraan te kunnen bijdragen?

11. In de context van de coronacrisis: hoe kijken de projectleiders tegen digitalisering aan? Wat zijn de ambities voor de toekomst? Wat zijn nu noden? Zijn hierin zaken veranderd?
12. Wat zijn de noodzakelijke volgende stappen waardoor de sector stappen neemt in het digitaliseringsproces en de bezoeker ook digitaal meer van erfgoed en kunst kan genieten?
13. Wat zijn in deze fase noodzakelijke investeringen op het gebied van digitalisering bij de erfgoedinstellingen (dit in relatie tot de uitkomsten van de 1-meting)?
14. Wat zouden het ministerie van OCW en/of het Mondriaan Fonds kunnen doen om een volgende stap te kunnen maken?
15. Hoe kan het Mondriaan Fonds de toekomstige ambities op het gebied van digitalisering meenemen in het reguliere beleid, mits hiervoor budget is?
16. Welk budget zou daar eventueel voor nodig zijn?

² Voor de duidelijkheid: met 'netwerk' wordt hier niet bedoeld op NDE, maar op het eigen netwerk van de individuele instellingen in de algemene betekenis van het woord: het geheel van organisaties (of personen) met wie zij in contact staan of waar zij een bepaalde relatie mee hebben.

1.3 Onderzoeksaanpak

Methoden

Het onderzoek bestond uit deskstudie, interviews en een enquête. In de deskstudie zijn de subsidieaanvragen van de te onderzoeken projecten bekeken. De focus hierbij lag op het voorbereiden van de interviews. Op basis van de aanvragen zijn samenvattingen van de projecten gemaakt die dienden ter voorbereiding van de gesprekken.

Er zijn tien digitale interviews gehouden met vertegenwoordigers van de betreffende projecten. De selectie van partijen is gemaakt door het Mondriaan Fonds, waarbij is gezorgd voor een selectie van organisaties van verschillende omvang en is gelet op de geografische spreiding. Een deel van de gesprekken is gevoerd vóór het uitzetten van de enquête en een deel erna. Gesprekspartners (zie 2) hebben allen een gespreksverslag ontvangen en de mogelijkheid gekregen hierop te reageren. De gevalideerde verslagen zijn gebruikt als input voor de resultaten.

In de enquête is aansluiting gezocht op de 1-meting digitaal erfgoed voor het operationaliseren van de onderzoeksvragen.³ Van de 27 organisaties die subsidie uit de open oproep hebben ontvangen, hebben 26 de enquête ingevuld. Van de 26 respondenten hebben er 5 subsidie gekregen voor een haalbaarheidsstudie. Een aantal vragen waren niet relevant voor haalbaarheidsstudies, waardoor het aantal respondenten voor sommige vragen 26 is en voor sommige vragen 21. Bij het rapporteren van enquêteresultaten geven we het aantal respondenten aan. Bij de meeste enquêtevragen konden respondenten meerdere antwoorden aankruisen en konden zij gebruik maken van de optie 'anders, namelijk:'.

Definities

In de onderzoeksvragen worden onder meer de begrippen 'beschikbaar erfgoed', 'vindbaarheid', 'toegankelijkheid' en 'publieksparticipatie' gebruikt. Dit zijn begrippen die zijn gehanteerd en gedefinieerd in de 0-meting en 1-meting die in het kader van de Intensivering Digitaal Erfgoed zijn uitgevoerd.⁴ Omdat de Open Oproep Digitaal Erfgoed onderdeel uitmaakte van de Intensivering, en met het oog op vergelijkbaarheid met de genoemde metingen, hebben we in dit onderzoek dezelfde begrippen en definities gehanteerd.⁵ Deze lichten we hieronder toe:

- Onder **digitaal erfgoed** wordt verstaan: gedigitaliseerd erfgoed, born-digital erfgoed en digitale informatie over erfgoed.
- Bij **beschikbaarheid** gaat het erom of het erfgoed digitaal is. Het gaat er hier niet om of het erfgoed ook al technisch/praktisch toegankelijk is voor gebruikers.
- **Toegankelijkheid** (waaronder ook vindbaarheid) betreft de vraag of gebruikers digitaal toegang hebben tot het erfgoed, zowel technisch als praktisch gezien, en of zij het ook kunnen vinden wanneer het voor hen relevant is. Ook het verrijken van erfgoed valt hieronder.

³ Dialogic (2021), Stand van het Nederlands Digitaal Erfgoed 2021.

⁴ Dialogic (2021), Stand van het Nederlands Digitaal Erfgoed 2021.

⁵ Deze definities kennen overlap met het kader houdbaar-buikbaar-zichtbaar dat in de nationale strategie en binnen het NDE wordt gehanteerd, maar zij sluiten daar niet helemaal op aan. Dit kan tot verwarring leiden. Voor toekomstige onderzoeken valt te overwegen om aan te sluiten bij houdbaar-buikbaar-zichtbaar. Dit zou af doen aan de vergelijkbaarheid met de metingen in het kader van de Intensivering, maar het zou ten goede komen aan uniformiteit en herkenbaarheid van in de sector gehanteerde begrippen.

- Onder **publieksparticipatie** verstaan we het actief gebruik van digitaal erfgoed door het publiek.

1.4 Leeswijzer

De hoofdstukindeling is gelijk aan de globale indeling van de onderzoeksvragen. In het volgende hoofdstuk bespreken wij de invulling en directe effecten van de projecten (hoofdstuk 2). Daarna volgen de indirecte effecten en effecten op het netwerk (hoofdstuk 3) en de vervolgstappen voor digitaal erfgoed (hoofdstuk 4). We sluiten af met enkele conclusies en aandachtspunten voor beleid.

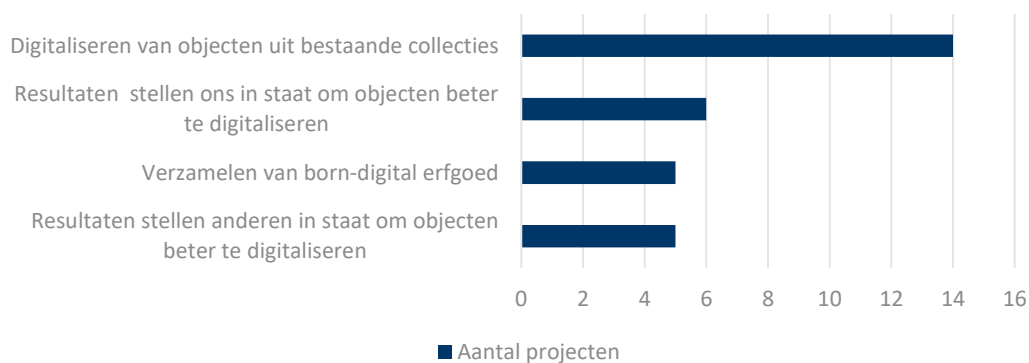
In het rapport lichten we enkele projecten uit ter illustratie van de resultaten van de Open Oproep.

2 Invulling en directe effecten

In dit hoofdstuk beschrijven we eerst de invulling van de projecten (paragraaf 2.1). Daarbij bespreken we onder meer de beoogde wijze waarop het project de beschikbaarheid en toegankelijkheid vergroot. Vervolgens gaan we in op de directe effecten (paragraaf 2.2), waarbij we ingaan op het daadwerkelijk behalen van de beoogde effecten.

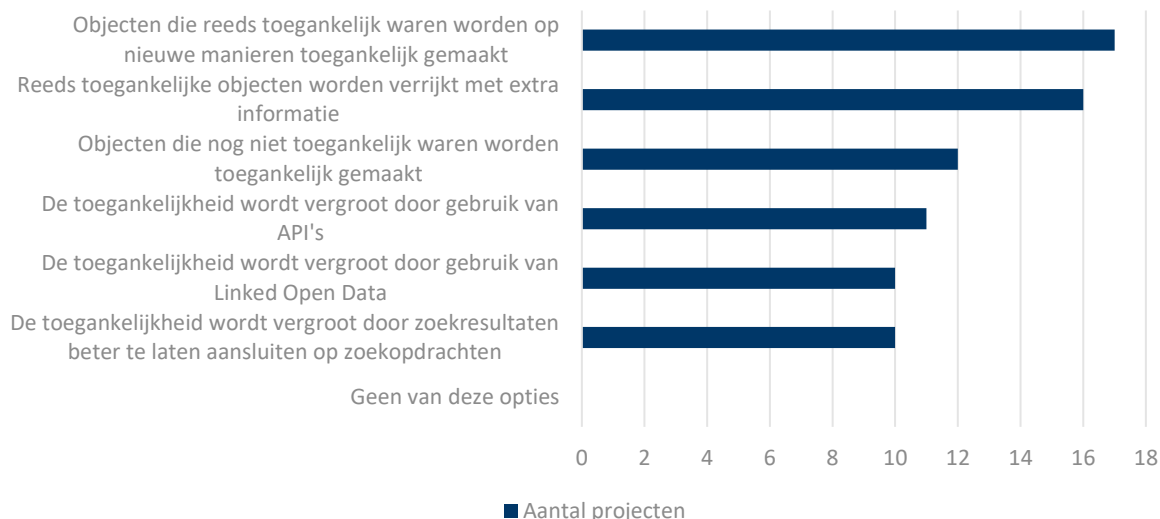
2.1 Invulling van de projecten

Aan het begin van de enquête is respondenten gevraagd wat de beoogde wijze is waarop hun project de beschikbaarheid en toegankelijkheid van digitaal erfgoed vergroot.⁶ De antwoorden zijn hieronder weergegeven. We zien dat de meeste projecten beschikbaarheid vergroten doordat als onderdeel van het project objecten uit bestaande collecties worden gedigitaliseerd. Wat betreft het vergroten van toegankelijkheid zien we dat er weliswaar veel projecten zijn waar objecten toegankelijk worden gemaakt die nog niet toegankelijk waren (12/21), maar dat er nog meer projecten zijn die reeds toegankelijke objecten op nieuwe manieren toegankelijk maken. De specifiekere antwoorden over het gebruik van API's, Linked Open Data en verbeterde zoekresultaten zijn allen door de helft van de respondenten geselecteerd.

Figuur 1: Wijze waarop de beschikbaarheid van digitaal erfgoed wordt vergroot. N=21

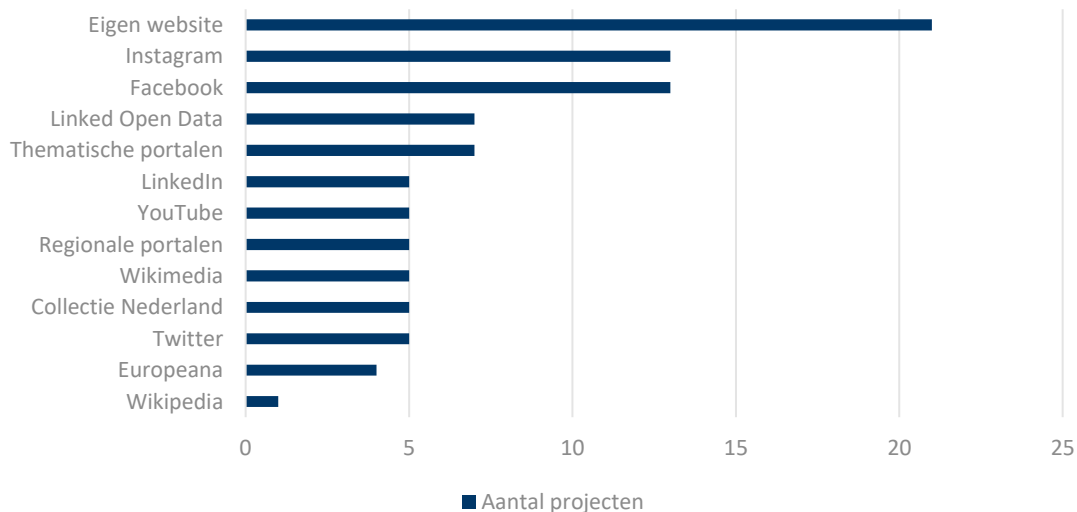
⁶ Dit was geen doel op zich, maar in eigenlijk alle projecten wel onderdeel van de projecten.

Figuur 2: Wijze waarop de toegankelijkheid van digitaal erfgoed wordt vergroot. N=21

Enkele respondenten noemen hiernaast nog een aantal specifieke nieuwe antwoorden: het gebruik maken van het Open Archives Initiative, het ontwikkelen van een goede SEO-strategie (zoekmachine-optimalisatie) en het CC0-toegankelijk maken van erfgoed (vrij van auteursrechten).

In het kader van vindbaarheid en toegankelijkheid zijn de respondenten gevraagd naar de kanalen die zij gebruiken ter promotie van hun digitaal erfgoed.⁷ Alle 21 partijen doen dit via hun eigen website, en veel gebruiken daarnaast nog een of meer andere kanalen. Uit de open antwoorden bleek dat een klein aantal organisaties hun digitale erfgoed ook toont in fysieke tentoonstellingen, iets wat ook in een interview naar voren kwam.

Figuur 3: Kanalen die zijn gebruikt ter promotie van digitaal erfgoed. N=21

⁷ Hoewel het van een andere orde is dan de overige antwoorden, en strikt gezien geen 'kanaal', konden respondenten hier ook aangeven dat zij hun erfgoed toegankelijk maken via Linked Open Data.

Uitgelicht: Expeditie Online: ontsluiting via een interactieve wereldkaart⁸

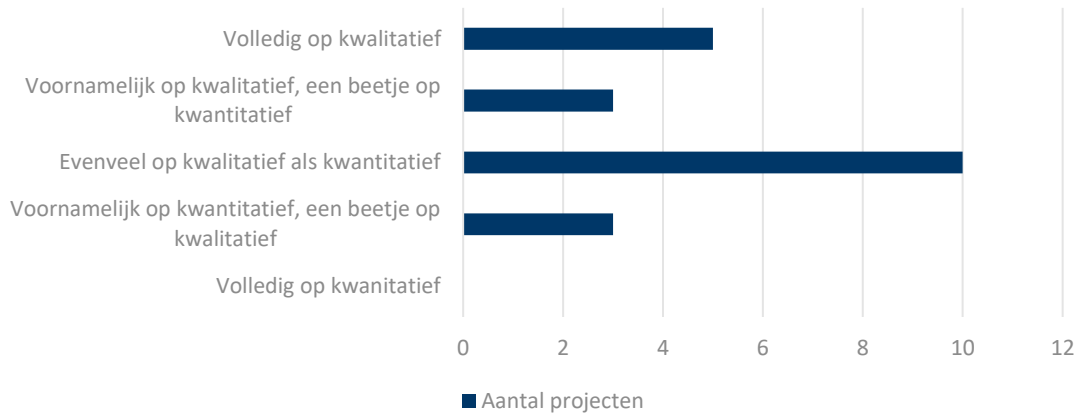
In Expeditie Online maakt Naturalis zijn collectie doorzoekbaar op een wereldkaart, in combinatie met andere filters. Miljoenen objecten worden getoond op hun vindplaats, via een gelaagde structuur: van heatmap-markers naar (super)clusters en van clusters naar de individuele markers op de kaart. Bij details van een object worden verdere bronnen getoond, zoals links naar Natuurwijzer. Ook andere collecties kunnen met Expeditie Online worden ontsloten, als zij hiervoor zijn aangesloten bij de Global Biodiversity Information Facility (GBIF). De API van GBIF wordt gebruikt om objecten op te vragen, zodat partijen geen eigen data-aggregatie hoeven toe te passen. Alles wordt open source ontwikkeld.

Vervolgens is gevraagd in welke mate de organisaties focussen op kwantitatieve ontsluiting (meer objecten beschikbaar en toegankelijk maken) ten opzichte van kwalitatieve ontsluiting (meer verrijking en focus op het verhaal bij het object). De grootste groep respondenten focust evenveel op beide, maar alles bij elkaar is er duidelijk meer focus op kwalitatieve ontsluiting dan kwantitatieve ontsluiting. Gegeven de doelen van de open oproep (o.a. nieuwe vormen van toegankelijkheid) is dat in de lijn der verwachting. Projecten die volledig

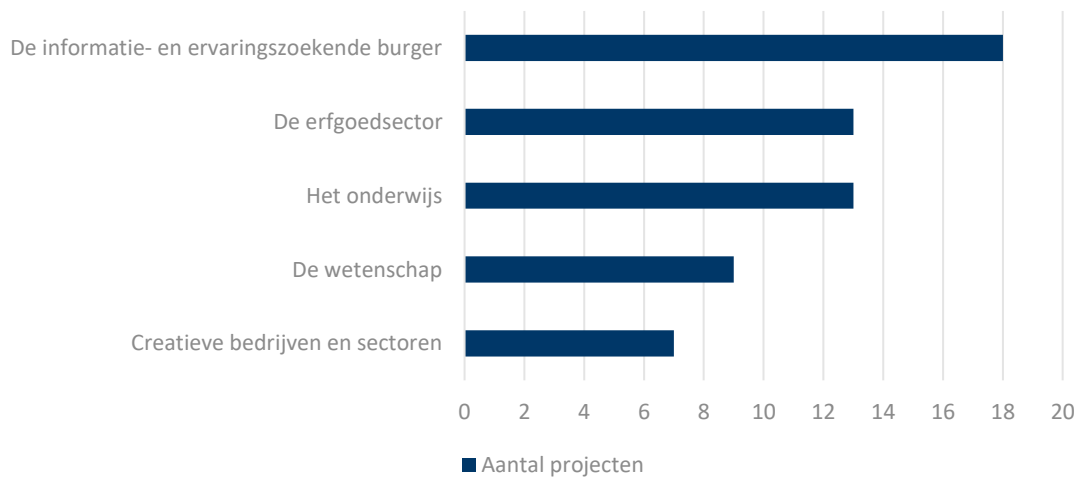
⁸ <https://expeditieonline.naturalis.nl/nl/kaart>

op kwantitatieve ontsluiting gericht zouden zijn, zouden niet voor de oproep in aanmerking zijn gekomen. Deze zien we dan ook niet terug in de resultaten.

Figuur 4: Verhouding tussen focus op kwalitatieve en kwantitatieve ontsluiting. N=21

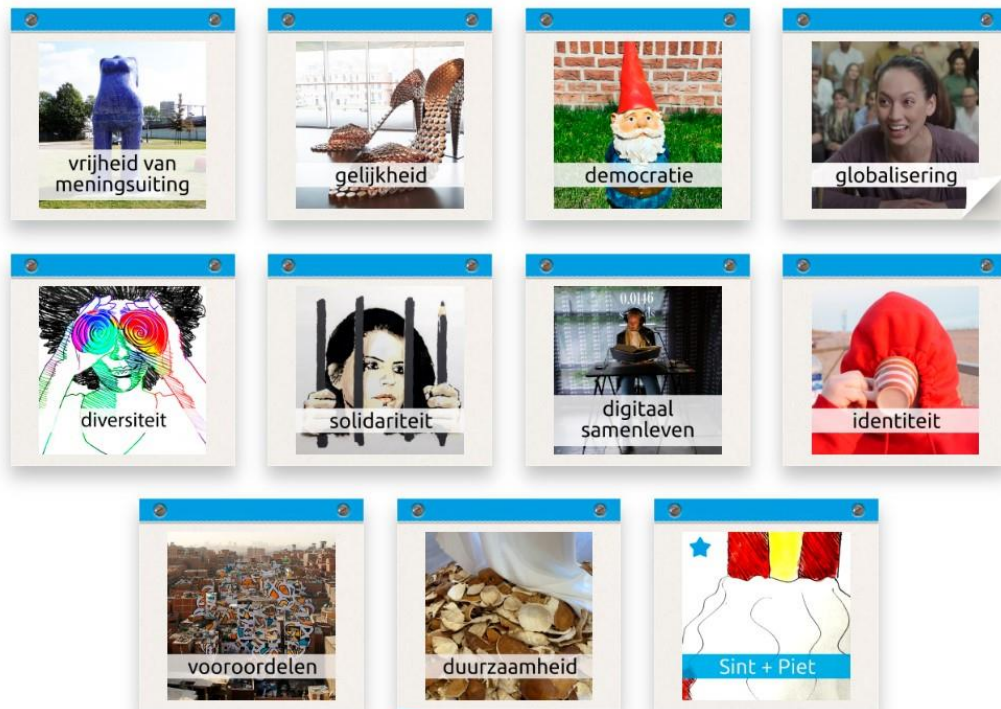
In de 0-meting en 1-meting in het kader van de Intensivering Digitaal Erfgoed zijn vijf gebruikersgroepen van digitaal erfgoed gehanteerd. In onderstaande figuur is weergegeven op welke van deze groepen de projecten uit de open oproep zich richten. Veel projecten hebben daarnaast specifiekere doelgroepen gedefinieerd.

Figuur 5: Overzicht van de gebruikersgroepen waarop de projecten zijn gericht. N=21

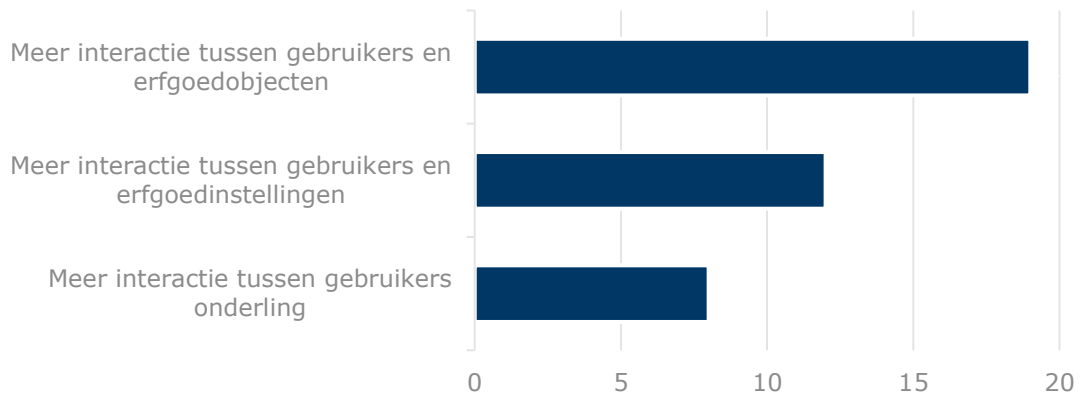
Uitgelicht: Digitale scheurkalender burgerschap⁹

Met de Digitale Scheurkalender Burgerschap, een project van Kunstgebouw en Erfgoedhuis Zuid-Holland, worden grote thema's als diversiteit, solidariteit, globalisering en dergelijke bespreekbaar gemaakt in de klassen in de onderbouw van het vmbo, met het oog op ontwikkeling van burgerschap. Het resultaat van het project zijn 12 compacte, hapklare lessen die de leerkracht zo kan gebruiken op het digibord. Moeilijke onderwerpen worden hiermee makkelijker bespreekbaar gemaakt en tegelijkertijd worden docenten en leerlingen in contact gebracht met kunst en erfgoed.

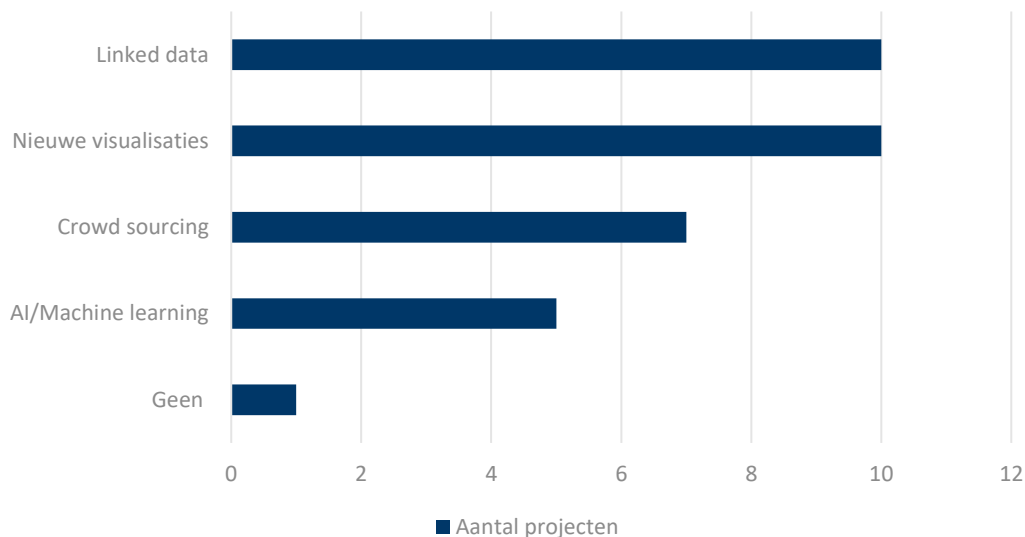
In het kader van publieksparticipatie hebben we op hoofdlijnen drie categorieën van interactie onderscheiden en gevraagd waar de projecten op zijn gericht. Vrijwel alle projecten zijn gericht op het vergroten van interactie tussen gebruikers en erfgoedobjecten. Daarnaast is iets meer dan de helft gericht op het vergroten van de interactie tussen gebruikers en erfgoedinstellingen en zetten acht projecten in op het vergroten van de interactie tussen gebruikers onderling.

⁹ Zie <https://www.kunstgebouw.nl/inspiratie/digitale-scheurkalender-burgerschap/>

Figuur 6: Wijze waarop projecten publieksparticipatie vergroten. N=21

De open oproep had onder meer als doel om creatieve en innovatieve invalshoeken bij het vergroten van toegankelijkheid te stimuleren. Bij een aantal projecten zit het innovatieve of creatieve karakter in de toegepaste technologie, terwijl het bij andere projecten meer zit in het creatief toepassen van bestaande technieken. Net als in een eerdere vraag zien we dat er tien projecten gebruik maken van Linked Open Data. Wat betreft technologisch innovatieve projecten zien we daarnaast vijf projecten waarin gebruik wordt gemaakt van AI of machine learning. In tien projecten zien we dat erfgoed op nieuwe wijzen wordt gevisualiseerd en in zeven projecten wordt gebruik gemaakt van crowd sourcing. In de open antwoorden en in de interviews komen daarnaast nog enkele innovatieve en creatieve invalshoeken naar voren, zoals co-creatie tussen organisaties, het koppelen van digitaal erfgoed aan actualiteiten en het gebruik van *user generated content*.

Figuur 7: Creatieve en innovatieve invalshoeken die zijn gebruikt bij de uitvoering van projecten. N=21

Uitgelicht: Vijfeeuwenmigratie.nl: nieuwe navigatieopties met Linked Open Data¹⁰

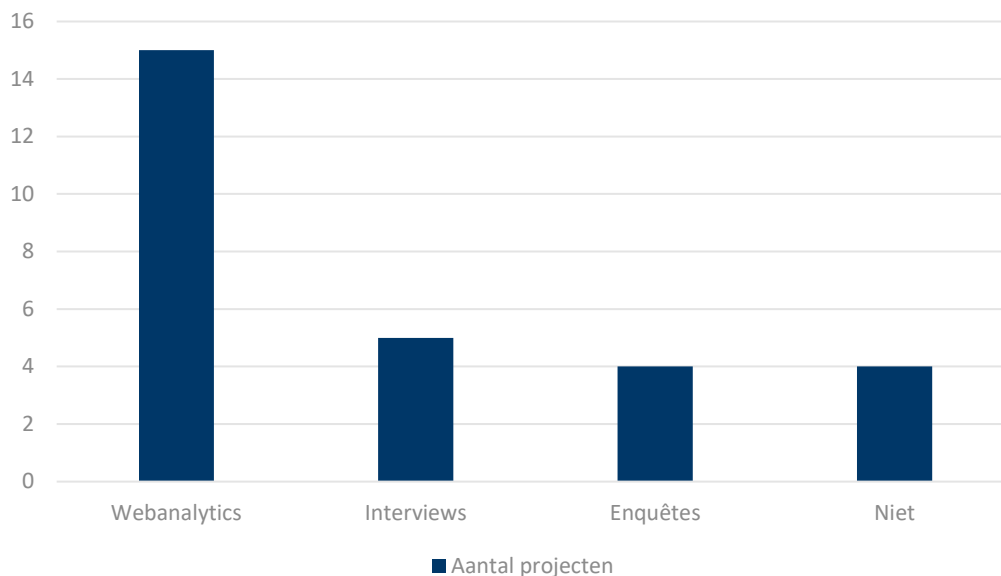
De vernieuwde site vijfeeuwenmigratie.nl, een project van het Centrum voor Geschiedenis van Migranten, gaat uit van migratiebewegingen die opgebouwd zijn uit drie elementen: tijdperiode, land of regio en migratiemotief. De gebruiker kiest een tijdvak en een migratiemotief en ziet op de wereldkaart de bijbehorende migratiebewegingen per land ontstaan. De gebruiker kan dan verder navigeren. De site is herbouwd op basis van Linked Open Data met collecties van het IISG en het Stadsarchief Amsterdam. Door de opzet in Linked Open Data kunnen in de toekomst andere collecties worden toegevoegd.

2.2 Directe effecten

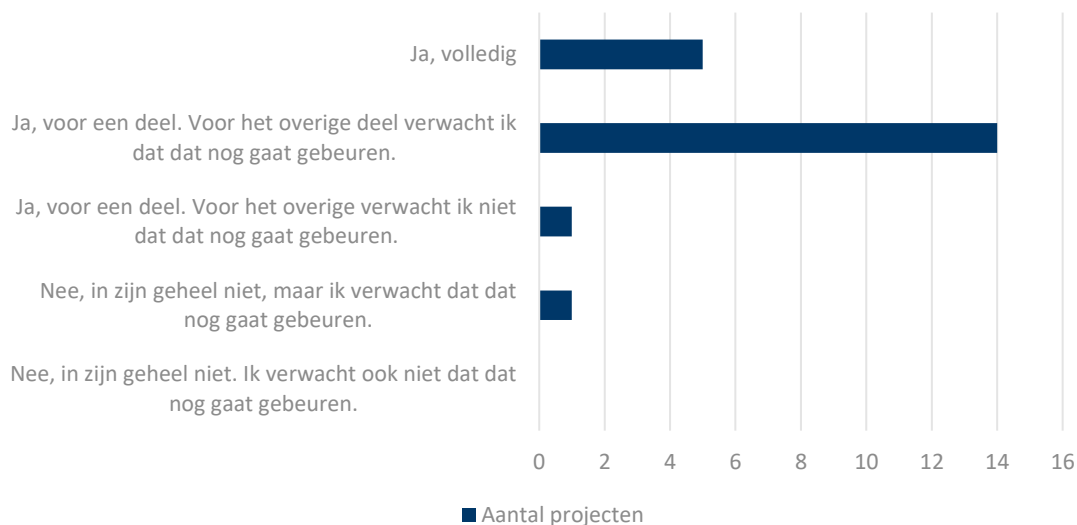
Wat betreft directe effecten zijn in de enquête twee vragen gesteld, namelijk hoe de ervaring of waardering van gebruikers wordt gemeten en in hoeverre de verwachte resultaten van de projecten ook daadwerkelijk behaald zijn. De meeste respondenten geven aan gebruik te maken van webanalytics om het gebruik van hun website, platform of dienst kwantitatief in kaart te brengen. Het daadwerkelijk meten van de waardering van gebruikers komt echter een stuk minder voor. Een aantal respondenten geeft aan dit via enquêtes of interviews te doen en een enkele interviewrespondent geeft aan gebruik te maken van focusgroepen. De meeste interviewrespondenten geven echter aan dat zij de waardering of beleving van gebruikers niet meten (anders dan via webanalytics), sommige hiervan geven aan dat het nog te vroeg is en anderen stellen dat zij nog geen concrete plannen hebben om dit in de toekomst wel te doen. Een kleine organisatie geeft in het interview aan dit wel een goed idee te vinden voor de toekomst.

¹⁰ Zie <https://vijfeeuwenmigratie.nl>

Figuur 8: Methoden die worden gebruikt om de gebruikersbeleving of gebruikerservaring te meten.

De meeste projecten zijn nog niet afgerond. Wat betreft het behalen van beoogde resultaten, die veelal zijn opgesteld als het ontsluiten van objecten of het bouwen van een platform, geven verreweg de meeste respondenten aan dat zij hun beoogde resultaten volledig hebben behaald of nog verwachten te behalen. Hieronder is de verdeling weergegeven.

Figuur 9: Mate waarin de verwachte resultaten van de projecten zijn behaald, of naar verwachting nog behaald zullen worden.

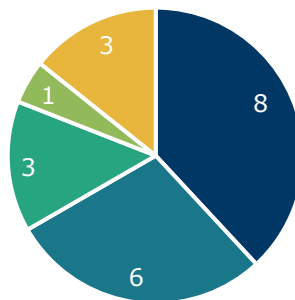
3 Indirecte effecten en effecten op het netwerk

In dit hoofdstuk beschrijven we de indirecte effecten en effecten op het netwerk van projecten uitgevoerd binnen de Open Oproep Digitaal Erfgoed. In paragraaf 3.1 beschrijven we hoe de projecten bijdragen aan een duurzame infrastructuur voor digitaal erfgoed. In paragraaf 3.2 beschrijven we hoe de samenwerking binnen projecten het netwerk van erfgoedinstellingen bestendigt.

3.1 Bijdragen aan infrastructuur

De projecten binnen de Open Oproep Digitaal Erfgoed staan niet enkel op zichzelf, maar hebben als doel om bij te dragen aan de nationale infrastructuur van digitaal erfgoed. Bij beoordeling van de aanvragen werd het dan ook positief meegewogen wanneer erfgoedinstellingen zich committeerde aan de principes van de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed en onderdeel werden van het NDE.

Om op te halen in hoeverre deelnemende erfgoedinstellingen zelf actief nadenken over hun lange termijn doelstellingen voor digitaal erfgoed is middels de enquête gevraagd of zij beschikken over een **digitale strategie**. Zoals te zien in figuur 10 geeft de overgrote meerderheid aan te beschikken over een digitale strategie in een document of onder de verantwoordelijkheid van een collega. De deelnemende instellingen zijn hiermee verder gevorderd dan veel erfgoedinstellingen in Nederland. Slechts drie respondenten geven aan niet over een digitale strategie te beschikken, terwijl in de eerdere 1-meting dit 59% van de erfgoedinstellingen betrof¹¹. Slechts 3 instellingen geven aan expliciet te verwijzen naar de DERA in haar digitale strategie, hoewel ook dit meer is dan de 2% van instellingen in de 1-meting.

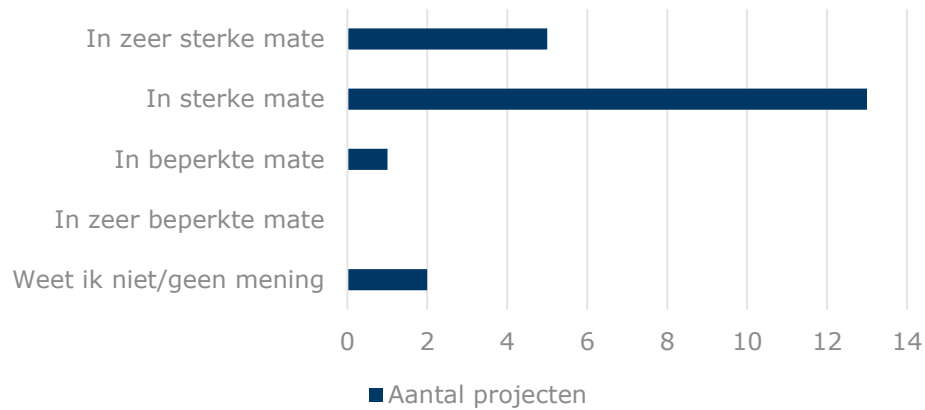

- Ja, er is een collega verantwoordelijk voor de digitale strategie
- Ja, er is een (intern of extern) document met de digitale strategie
- Ja, er is een informatieplan waarin wordt verwezen naar de DERA-principes (Digitale Erfgoed Referentie Architectuur)
- Ja, er is een informatieplan waarin niet wordt verwezen naar de DERA-principes

Figuur 10: Digitale strategie van organisaties omtrent het beschikbaar stellen van digitaal erfgoed. N=21

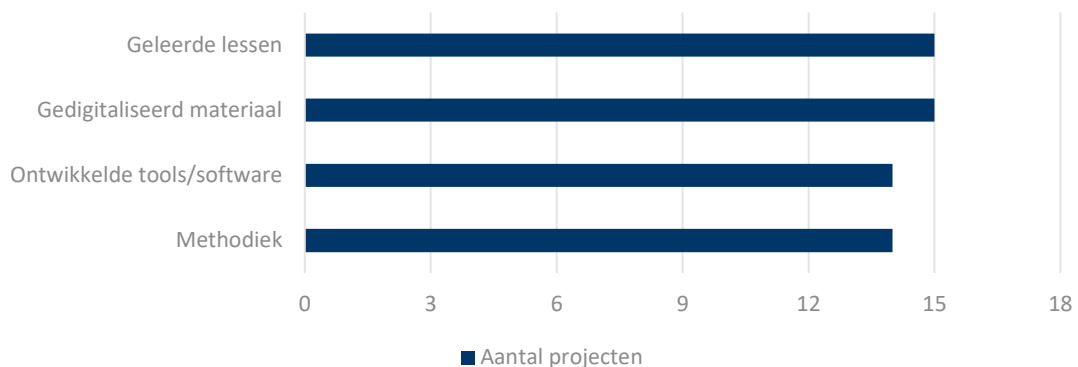
¹¹ Dialogic (2021) Stand van het Nederlands Digitaal Erfgoed, p. 15.

Een belangrijke uiting van een duurzame bijdrage aan de infrastructuur voor digitaal erfgoed is wanneer het project niet op zichzelf staat, maar leidt tot **herbruikbare resultaten**. In de enquête is daarom gevraagd in welke mate resultaten navolgbaar zijn voor andere erfgoedinstellingen. In figuur 11 is te zien dat respondenten verwachten dat dit in sterke of zeer sterke mate het geval is. Slechts 1 instelling geeft aan dat dit maar beperkt het geval is.

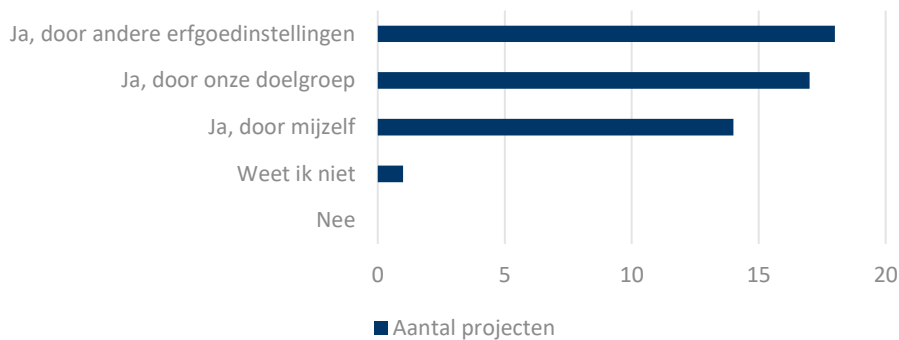
Figuur 11: Mate waarin resultaten navolgbaar zijn door anderen. N=21

Vervolgens is ook gevraagd *welke resultaten* herbruikbaar zijn, waarbij we onderscheid maken tussen het gedigitaliseerd erfgoed, de ontwikkelde software, de methodiek van werken of geleerde lessen. In figuur 12 is te zien dat resultaten in alle vier de vormen in grote mate herbruikbaar zijn.

Figuur 12: Resultaten die naar verwachting zullen worden gebruikt na afronding van het project. N=21

Ten slotte is bevroegd *door wie* resultaten gebruikt zullen worden, en meer specifiek wie twee jaar na afronding van het project nog gebruik zullen maken van de resultaten. Het doel hiervan is om een inschatting te krijgen van de duurzaamheid van resultaten. Zoals te zien in figuur 13 verwachten de meeste respondenten dat andere erfgoedinstellingen twee jaar na afronding nog gebruik zullen maken van de resultaten. Ook de doelgroep (de gebruikers) zal naar verwachting nog gebruik maken van de resultaten van de meeste projecten. Twee derde van de respondenten verwacht de resultaten twee jaar na afronding zelf nog te gebruiken.

Figuur 13: Verwachting ten aanzien van gebruik resultaten twee jaar na afronding van het project. N=21

In de open vragen van de enquête en de interviews is nader ingegaan op bovenstaande vragen. Daarin wordt ook bevestigend geantwoord dat wordt bijgedragen aan een duurzame infrastructuur, onder meer doordat de kwantitatieve en/of kwalitatieve toename van digitaal erfgoed ook leidt tot bijdragen aan andere infrastructuren zoals Collectie Nederland¹² of domeinspecifieke structuren zoals GBIF¹³. Daarnaast dragen de resultaten intern bij aan de eigen systemen door inbedding in het primair proces en aansluiting op het collectiebeheer. Zo dragen verschillende projecten bij aan de verrijking van metadata of aan verbeteringen aan het collectiebeheersysteem. Deze systemen worden bovendien *open source* ontwikkeld waardoor andere organisaties hier gebruik van kunnen maken.

Gebrek aan (duurzame) financiering voor onderhoud en doorontwikkeling wordt genoemd als een uitdaging voor het bereiken van duurzame effecten. In een enkel interview wordt aangegeven dat inbedding in het primair proces betekent dat in het vervolg het beheer kan worden gedekt uit de reguliere begroting. Wanneer het echter gaat over hergebruik door andere instellingen, waarvoor aanpassingen benodigd zijn of andere acties voor inbedding, staat niet vast dat hiervoor (financiële) middelen beschikbaar zijn.

Ten slotte wordt in de open vragen en de interviews aangegeven dat de duurzame bijdragen worden geleverd door (intensievere) kennisuitwisseling met andere erfgoedinstellingen. Zo worden bijvoorbeeld workshops en presentaties georganiseerd. In de volgende paragraaf gaan we nader in op de bijdragen aan het netwerk van erfgoedinstellingen.

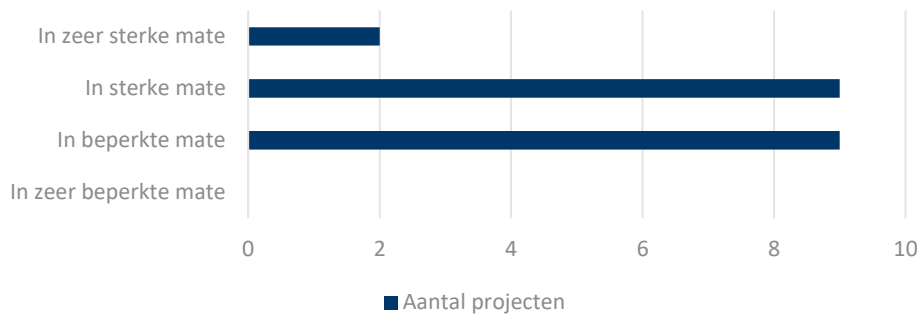
3.2 Bijdragen aan het netwerk van erfgoedinstellingen

Onderdeel van de Open Oproep Digitaal Erfgoed is dat erfgoedinstellingen worden gestimuleerd om met elkaar samen te werken. Meer specifiek moeten erfgoedinstellingen samenwerking zoeken met kleinere erfgoedinstellingen, zodat deze ook kunnen profiteren van verdergaande digitalisering en professionalisering.

In de enquête zijn de erfgoedinstellingen die penvoerder zijn van projecten gevraagd om in te schatten in welke mate kleinere erfgoedinstellingen baat hebben bij de samenwerking binnen het project, zie figuur 14. Hierbij valt op dat er een balans is tussen inschattingen van sterke en beperkte mate van effecten.

¹² [Collectie Nederland: Musea, Monumenten en Archeologie](#)

¹³ [GBIF](#)

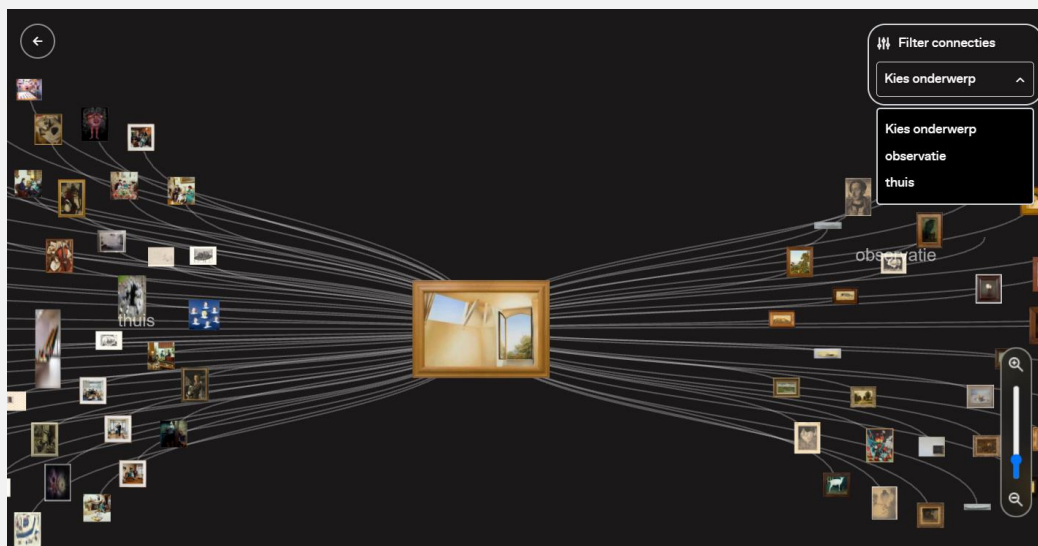

Figuur 14: Verwacht effect van project op professionalisering kleinere erfgoedinstellingen. N=21

In een open vervolgvraag konden respondenten meer in detail aangeven hoe de samenwerking bijdraagt aan de professionalisering van kleinere erfgoedinstellingen. Ook hierbij ontstaat een gemengd beeld van effecten. Respondenten die aangeven dat de samenwerking in (zeer) sterke mate een effect heeft wijzen onder meer op de versterking van de zichtbaarheid van het erfgoed van de kleinere erfgoedinstellingen, het bieden van handvatten voor (verdere) digitalisering en kennisontwikkeling door kennisuitwisseling. Een gesprekspartner geeft daarbij bovendien aan dat de kleinere partnerinstelling juist door de beperktere grootte sneller stappen kon maken in het proces. Respondenten die aangeven dat de samenwerking in beperkte mate een effect heeft, wijzen op de complexiteit van projecten of op het feit dat de coronapandemie een succesvolle en leerzame samenwerking in de weg stond.

Uitgelicht: collectieconnectie.nl: een associatieve reis¹⁴

Op collectieconnectie.nl, een project van Museum Arnhem, wordt de collectie op een vernieuwende en visuele manier toegankelijk gemaakt. De stukken worden gelabeld met associaties die gebruikers erbij kunnen hebben. Op basis van deze associaties klikt de gebruiker door de collectie heen, waarbij de gebruiker kan filteren op onderwerpen en kan doorklikken naar andere objecten met dezelfde associaties.

¹⁴ Zie <https://collectieconnectie.nl/>

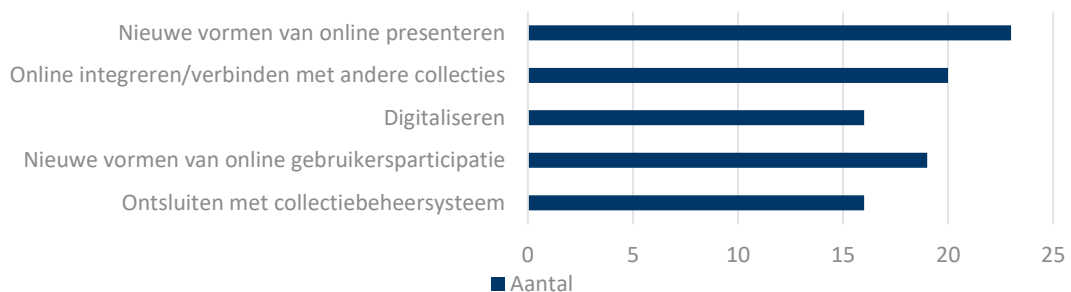
4 Vervolgstappen voor digitaal erfgoed

4.1 Ambities en behoeften

In de enquête is uitgevraagd waar de eigen ambities en behoeften van de organisaties voor de komende paar jaar liggen. Zoals te zien in onderstaande figuur hebben veel organisaties meerdere antwoorden geselecteerd. 16 van de 26 willen komende jaren werken aan de beschikbaarheid van digitaal erfgoed door objecten te digitaliseren. Evenveel organisaties willen werken aan toegankelijkheid door middel van ontsluiting via een collectiebeheersysteem en maar liefst 23 organisaties willen aan de slag met toegankelijkheid door te werken aan nieuwe vormen van online presenteren van hun collecties. Respectievelijk 19 en 20 organisaties houden zich de komende jaren bezig met nieuwe vormen van online gebruikersparticipatie en het maken van verbindingen met andere collecties.

In deze antwoorden kunnen al drie categorieën activiteiten worden geobserveerd die ook in de interviews terugkeerden. Veel instellingen houden zich met meer dan één categorie bezig:

1. Activiteiten op het gebied van de 'basis': het implementeren van een collectiebeheersysteem¹⁵ en het digitaliseren van erfgoedobjecten;
2. Activiteiten met betrekking tot het verbinden en integreren van collecties met andere, gelijksoortige collecties, om meerwaarde te bieden aan gebruikers;
3. Activiteiten op het gebied van nieuwe vormen van online presenteren en nieuwe vormen van online gebruikersparticipatie (vaak zijn deze gecombineerd).

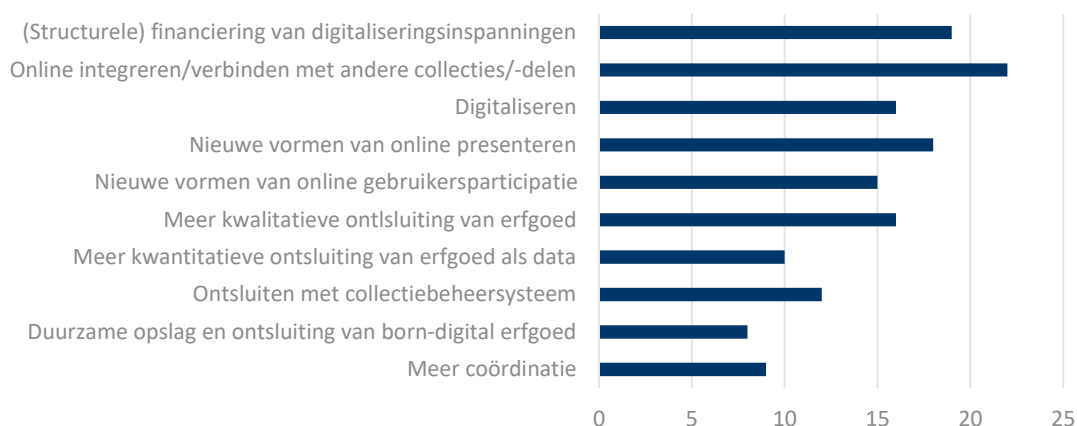
Figuur 15. Waar de ambities en behoeften voor de komende paar jaar liggen. N=26.

In de enquêtevraag over de behoeften van de sector als geheel, hieronder weergegeven, zijn de bovengenoemde drie categorieën eveneens zichtbaar:

1. Ontsluiten met een collectiebeheersysteem, meer kwantitatieve ontsluiting van erfgoed en het digitaliseren is aangevinkt door respectievelijk 12, 16 en 16 instellingen. Met name de optie (structurele) financiering van digitaliseringsinspanningen wordt in dit kader vaak aangevinkt (19 instellingen).
2. Het online integreren of verbinden met andere collecties is aangevinkt door 22 instellingen.

¹⁵ In ons eerder onderzoek naar de stand van het digitaal erfgoed gaven gesprekspartners aan dat een belangrijke trend is dat de commerciële aanbieders van collectiebeheersystemen mogelijkheden voor Linked Open Data en aansluiting op de DERA beginnen in te bouwen in hun software.

3. Nieuwe vormen van online presenteren en publiek participatie is aangevinkt door respectievelijk 17 en 15 instellingen.

Figuur 16. Benodigdheden voor de sector om stappen te maken in digitalisering. N=26

Respondenten hebben in de enquête de mogelijkheid gekregen om in een open vraag nader in te gaan op hun eigen ambities en behoeften en op wat volgens hen nodig is in de sector als geheel. Ook is hen gevraagd om indien mogelijk iets te zeggen over de financiële impuls of steun die nodig zou zijn om hun ambities te verwezenlijken. Op deze vraag is logischerwijs op verschillende wijzen en op verschillende niveaus geantwoord en lang niet alle respondenten hebben bedragen genoemd. Gezamenlijk geven de antwoorden echter wel een indicatie van wat organisaties nodig denken te hebben. In de interviews zijn al deze onderwerpen ook besproken. Hieronder bespreken we deze uitkomsten gezamenlijk.

4.1.1 Financiering voor digitaal erfgoed projecten

In de enquête kwam de behoefte aan (structurele) financiering van digitaliseringsinspanningen sterk naar voren. Ook in de interviews waren de genoemde behoeften primair financieel. Veel respondenten geven aan dat de financieringsmogelijkheden voor projecten op het gebied van digitaal erfgoed beperkt zijn. Een aantal belangrijke aspecten van financiering worden door meerdere partijen genoemd:

Structurele financiering voor (basis) digitaliseringsinspanningen

In meerdere interviews kwam naar voren dat er behoefte is aan financiering voor het digitaliseren zelf. Het inscannen of anderszins digitaliseren van objecten, migratie naar andere systemen en zaken als databasebeheer vereisen stuk voor stuk geld, capaciteit en expertise. Hier zijn echter geen regelingen voor. Financieringsregelingen zijn vrijwel altijd gebonden aan innovatie of publieksparticipatie.

Bovenstaande speelt sterk bij organisaties die nog met de basis van digitalisering bezig zijn, voor wie digitale ontsluiting en het gebruik van collectiebeheersystemen nog vrij nieuw is. Het speelt echter ook bij organisaties die al een stuk verder zijn. Ook zij geven aan behoefte te hebben aan financiering voor structurele digitaliseringswerkzaamheden als databasebeheer.

Wat betreft de benodigde steun geeft een respondent in de enquête aan structureel € 50.000 per jaar nodig te hebben voor digitaliseringsinspanningen, terwijl een ander een bedrag van € 100.000 per jaar noemt voor het digitaliseren en ontsluiten van de collectie. Een derde

respondent geeft aan € 2 miljoen nodig te hebben om de gehele werkvoorraad te digitaliseren, terwijl weer een ander aangeeft het grote aantal objecten dat nog gedigitaliseerd moet worden te willen verspreiden over verschillende projecten, waar dan steeds een deel digitalisering aan wordt opgehangen. Tot slot geeft een partij aan een in-house expert aan te willen nemen om nieuwe ontwikkelingen in te zetten. Dit zou € 20.000 per jaar kosten.

Financiering voor doorontwikkeling en meerjarige projecten

Een tweede aspect aan financiering betreft financiering voor de doorontwikkeling van projecten. Dit hangt sterk samen met de zojuist genoemde structurele financiering, maar wij noemen het hier apart omdat het grote invloed kan hebben op het nut en de impact van projecten. Meerdere respondenten geven in de enquête aan dat zij de komende jaren hun projectresultaten willen doorontwikkelen. Zij noemen bijvoorbeeld het doorontwikkelen van de getrainde modellen, het ontwikkelen van nieuwe presentatiemogelijkheden, het uitbreiden met extra functionaliteiten en het toevoegen van nieuwe manieren van interactie. Ook noemen partijen het aansluiten van andere collecties of andere partijen op het ontwikkelde platform of systeem.

Financiering voor deze ambities is vaak echter geen gegeven. Sommige partijen geven aan nog € 100.000 – 300.000 aan steun nodig te hebben om hun ambities op dit vlak waar te maken. In de interviews geeft een respondent aan dat financiering over het algemeen stopt nadat een project klaar is. Vaak is echter nog steeds geld nodig voor doorontwikkeling of alleen al om het ontwikkelde in de lucht te houden, maar daarvoor is nauwelijks financiering. Als een project dan stopt is de initiële financiering van het project voor een deel weggegooid geld geweest.

Een mogelijke vorm van financiering van doorontwikkeling die is aangedragen betreft het opzetten van een kleine vervolgsubsidieregeling, die andere partijen kunnen aanvragen om op een ontwikkeld platform aan te sluiten. Hiermee wordt dan zowel de toegankelijkheid van de andere partij als de doorontwikkeling van het platform gefinancierd.

Iets vergelijkbaars wordt genoemd in het kader van meerjarige projecten. Gedurende het project ontstaat voortschrijdend inzicht en worden keuzes gemaakt om dingen wel of niet te doen. Soms worden dan goede en nuttige extra zaken niet opgepakt, omdat zij niet in het oorspronkelijke plan en het budget passen. Een respondent pleit in dit kader voor tussentijdse evaluatiemomenten met het Mondriaan Fonds voor meerjarige projecten, waarin zowel kan worden bijgestuurd als eventuele extra financiering kan worden geregeld om het project met dit soort zaken uit te breiden.

4.1.2 Samenwerking, kennisdeling en rol van de landelijke structuren

Samenwerking en kennisdeling

Samenwerking staat hoog op de agenda van vrijwel alle respondenten. Drie van hen geven aan dat zij de komende jaren ook internationaal de samenwerking op willen zoeken en veel partijen stellen meer of beter de verbinding te willen maken met collecties van andere instellingen. Een aantal geeft in dit kader aan om de komende jaren Linked Open Data toe te willen passen.

Meerdere partijen spreken zowel de behoefte aan meer kennisontwikkeling en kennisdeling uit, als de ambitie om hier zelf meer mee te doen. Veel partijen geven ook aan dat te veel organisaties dezelfde wielen aan het uitvinden zijn. Met name wanneer organisaties beperkte financiële middelen hebben en de basis van digitaliseren, zoals ontsluiten via een collectiebeheersysteem, op orde proberen te krijgen, lopen zij tegen dezelfde uitdagingen aan. Kennisdeling schiet hier volgens veel partijen te kort, waardoor veel partijen los van elkaar

dezelfde problemen proberen op te lossen die anderen al eens opgelost hebben. Er is behoefte aan zowel online als offline platformen om kennis en ervaringen te delen. Ook wordt geopperd dat de mogelijkheid zou moeten worden gecreëerd om experts in te huren.

In de interviews geven enkele gesprekspartners aan dat zij actief bezig zijn met het verspreiden van de kennis die zij in het project hebben opgedaan bij andere organisaties. Een relatief kleine partij geeft in dit verband aan al meerdere praatjes bij andere kleine organisaties te hebben gegeven. Een andere organisatie geeft daarentegen aan dat zij wel lessen heeft geleerd waar anderen wat aan zouden hebben, maar dat zij geen goed beeld heeft van hoe die kennis overgebracht gaat worden.

De rol van landelijke structuren

Er is lof voor de bestaande landelijke structuren bij meerdere respondenten: een respondent stelt bijvoorbeeld veel gehad te hebben aan kennis vanuit NDE en de digitaal-erfgoed-coach (geïnitieerd en gefinancierd door NDE). Een ander stelt veel baat te hebben gehad bij intensieve samenwerking met NDE en enkelen pleiten voor meer aansluiting van het veld bij NDE. Tegelijkertijd zijn er ook partijen die kritischer zijn. Soms gaat dit over een (gepercipieerd) gebrek aan coördinatie of regie, maar veelal over een kloof tussen de toekomstvisie van onder andere NDE, DEN en de landelijke knooppunten binnen NDE (KB, NIBG, etc.) aan de ene kant en 'de praktijk' aan de andere kant.

Uit zowel de interviews als de enquête ontstaat het beeld dat een deel van de erfgoedinstellingen mee kan komen met concepten als Linked Open Data, persistent identifiers en de DERA, terwijl andere partijen dit nog te complex of simpelweg een stap te ver vinden. Met name kleinere organisaties en vrijwilligersorganisaties geven aan dat zij, en met hen vergelijkbare organisaties, een kloof ervaren. Dit komt doordat zij vaak minder ver zijn met digitalisering, de benodigde expertise niet in huis hebben en niet beschikken over de middelen om die expertise in huis te halen. Tegelijkertijd zien we, ook in dit onderzoek, dat veel partijen 'buiten de eigen muren' willen treden en verbindingen willen maken met andere platformen en met collecties van andere organisaties. Partijen willen vaak dus wel dezelfde dingen bereiken als waar NDE voor staat (veel van hen hebben zich ook expliciet aangesloten bij het netwerk en maken hier dus onderdeel van uit), maar de ondersteuning hiervoor sluit in de praktijk lang niet altijd goed aan en sommige partijen zijn er simpelweg nog niet aan toe.

4.1.3 Beoogde ontwikkelingen en andere ambities en behoeften

Hierboven zijn de behoeften en ambities besproken die in de enquête en interviews een grote rol speelden. Daarnaast zijn in de enquête nog een aantal andere zaken genoemd die aangeven dat de sector in ontwikkeling blijft en organisaties zich met interessante en innovatieve zaken bezig houden. Vaak betroffen deze antwoorden slechts één of twee zinnen, waardoor wij hier ook niet over de individuele antwoorden kunnen uitweiden. Wij sommen ze hieronder daarom op. Bij enkele ambities is door de respondenten ook de benodigde financiële steun genoemd.

- Een partij geeft aan te willen focussen op het **digitaliseren van geschreven bronnen**.
- Twee partijen geven aan meer met **3D-scans van objecten** te willen doen. Momenteel kost dit al snel duizenden euro's per scan. De hoop is dat dit aanzienlijk goedkoper wordt indien het maken ervan gestimuleerd wordt, bijvoorbeeld door samenwerkingen tussen de betreffende partijen te steunen.

- Een partij wil focussen op **het metadateren van erfgoed in nauw overleg met de betreffende communities**. De organisatie geeft aan dat intermediairs nodig zijn om de communities te bereiken.
- Een partij geeft aan de **vindbaarheid van de collectie** te willen vergroten met **AI**. Hiervoor zou eenmalig € 45.000 nodig zijn.
- Een partij wil een datamigratie naar een nieuw systeem uitvoeren en geeft aan dat hiervoor € 50.000 nodig is.
- Een partij wil zich focussen op het toegankelijk maken van de collectie en het archief voor het mbo en kunstvakonderwijs.
- Een partij wil nieuwe methoden ontwikkelen om **born digital erfgoed** te collectiëren en herbruikbaar te maken.

4.2 Effecten van de covid-pandemie

De respondenten zijn in een open vraag gevraagd naar de effecten van de covid-pandemie op hun ambities, behoeften en projecten. Het meest gegeven antwoord op het gebied van ambities en behoeften is dat de noodzaak van digitaliseren door corona werd benadrukt, zeven partijen gaven dit aan. Doordat fysiek bezoek sterk verminderd mogelijk was, werd het immers veel belangrijker om de verbinding met gebruikers digitaal op te zoeken. Enkele respondenten geven aan dat de digitale volwassenheid van hun organisatie is vergroot of dat er een versnelling heeft plaatsgevonden op het gebied van participatie met doelgroepen. Dat laatste is bijvoorbeeld het geval bij sommige crowdsourcingprojecten, waarbij gebruikers door de pandemie ineens meer tijd hadden om aan het project bij te dragen. Twee andere respondenten geven juist aan dat het contact met de doelgroep moeilijker verliep, waardoor overigens ook testen en evalueren moeilijker werd.

Een ander gevolg voor instellingen is dat het delen van kennis twee jaar lang veel minder heeft plaatsgevonden dan normaal. Kennisdeling gebeurt namelijk in belangrijke mate via symposia en congressen, die een tijd niet door konden gaan. Iets vergelijkbaars geldt voor het creëren van publiciteit, ook dit werd moeilijker doordat evenementen niet door konden gaan.

Op projectniveau heeft een aanzienlijk aantal projecten vertraging opgelopen door de pandemie. Waar sommige respondenten aangeven dat het project na enige vertraging weer normaal door kon gaan, geven anderen aan dat de vertraging heeft geleid tot aanpassing van het oorspronkelijke plan. Enkele organisaties geven aan dat er tijdens de pandemie juist de tijd was om nieuwe projecten op te zetten, maar dat er vervolgens niet genoeg tijd was om alles te continueren toen alles weer openging en de reguliere processen weer aandacht vroegen.

Een aantal respondenten ondervond door de pandemie moeilijkheden met samenwerking of communicatie met andere partijen. In het kader van een haalbaarheidsstudie geeft een respondent aan dat partijen lastig te bereiken waren en terughoudend waren in het actief tonen van interesse. Een andere respondent geeft aan dat de aan zijn project deelnemende erfgoedorganisaties tijdens de pandemie in 'slaapmodus' raakten, waarna het weer moeizaam opstarten was. Door deze vertraging moesten ook sommige trainingen worden herhaald.

5 Conclusies en aandachtspunten voor beleid

In dit hoofdstuk trekken we eerst de conclusies en formuleren we vervolgens aandachtspunten voor beleid. Wij merken hierbij nogmaals op dat deze enkel gebaseerd zijn op informatie die is verkregen van de organisaties die steun hebben ontvangen uit de Open Oproep Digitaal Erfgoed van het Mondriaan Fonds. Hoewel wij deze partijen ook hebben gesproken over hun perspectief op de bredere sector, hebben wij geen informatie opgehaald bij andere partijen. De geïdentificeerde behoeften en getrokken conclusies zijn dus niet zondermeer representatief voor de rest van de sector.

5.1 Conclusies

Conclusies ten aanzien van invulling en directe effecten

- De meeste projecten vergroten de beschikbaarheid van digitaal erfgoed doordat als onderdeel van het project objecten uit bestaande collecties worden gedigitaliseerd.
- De toegankelijkheid van digitaal erfgoed wordt voornamelijk vergroot door kwalitatieve verbetering van objecten die reeds toegankelijk waren.
- Projecten binnen de Open Oproep zijn sterker gericht op kwalitatieve ontsluiting (meer verrijking en focus op het verhaal bij het object) dan op kwantitatieve ontsluiting (meer objecten beschikbaar en toegankelijk maken).
- Een belangrijke vorm van betere toegankelijkheid is Linked Data, wat door ongeveer de helft van de projecten wordt toegepast. De Open Oproep draagt hiermee ook bij aan de doelstellingen van NDE.
- Hoewel publieksparticipatie een doelstelling is van de Open Oproep lijken veel projecten slechts in beperkte mate (met webanalytics) of op beperkte schaal (in focusgroepen) te meten of zij bijdragen aan publieksparticipatie.
- Het effect van de covid-pandemie op de projecten is verschillend. Sommige projecten profiteerden van het feit dat mensen meer tijd hadden, anderen kregen juist moeilijker contact met hun doelgroep of met andere organisaties. Een aanzienlijk deel van de projecten heeft vertraging opgelopen.

Conclusies ten aanzien van indirecte effecten en effecten op het netwerk

- Projecten zien hun resultaten in sterke mate als herbruikbaar, waarbij dit zowel om geleerde lessen, methodiek, gedigitaliseerd materiaal, als software gaat.
- Resultaten van projecten zijn bruikbaar voor andere erfgoedinstellingen en voor de publieke doelgroep. Daarnaast zijn resultaten in de vorm van gedigitaliseerd en verrijkt materiaal bruikbaar voor andere digitale infrastructuren, zoals Collectie Nederland.
- Een belangrijke vorm van duurzaamheid van resultaten is inbedding in de primaire (lijn)processen van de eigen organisatie. Dit betekent dat de beschikbaarheid en toegankelijkheid van digitaal erfgoed ook naar de toekomst toe verder zal toenemen. Daarnaast is de verwachting van sommige instellingen dat verdere ontwikkeling vanuit de reguliere begroting kan worden gedekt.

- Iets meer dan de helft van de organisaties verwacht dat de samenwerking met kleine erfgoedinstellingen een (zeer) sterk effect heeft op de professionalisering van die instellingen. Iets minder dan de helft verwacht slechts een beperkt effect. De kennisuitwisseling die plaatsvindt kan bijdragen aan professionalisering, maar de complexe problemen rondom digitaal erfgoed (zoals collecties omzetten naar Linked Data) lijken voor een aanzienlijk deel van de kleine instellingen een stap te ver.

Conclusies ten aanzien van vervolgstappen voor digitaal erfgoed

- We onderscheiden drie stadia van ambities:
 - Werken aan de 'basis': het implementeren van een collectiebeheersysteem en digitalisering van erfgoedobjecten;
 - Verbinden en integreren van collecties met andere, gelijksoortige, collecties;
 - Zoeken naar nieuwe vormen van online presentatie en online publieksparticipatie.
- Voor de basis is behoefte aan meer (structurele) financiering van digitaliseringsinspanningen en databasebeheer. Deze inspanningen vereisen geld, capaciteit en expertise die onvoldoende beschikbaar zijn en waarvoor geen regelingen bestaan.
- Er is behoefte aan financiering voor doorontwikkeling van projecten. Dit kan bijvoorbeeld gaan om het uitbreiden van functionaliteiten of het aansluiten van andere collecties of organisaties op een ontwikkeld platform, maar ook om het in de lucht houden van een project.
- Veel partijen hebben te maken met dezelfde uitdagingen, maar doordat kennisdeling tekortschiet proberen veel van hen los van elkaar dezelfde problemen op te lossen. Er bestaat een brede behoefte aan meer kennisdeling.
- Een deel van de erfgoedinstellingen kan meekomen met concepten als Linked Open Data, persistent identifiers en de DERA, terwijl andere partijen dit nog te complex of simpelweg een stap te ver vinden. Met name kleinere organisaties en vrijwilligersorganisaties ervaren een kloof, omdat zij vaak minder ver zijn met digitalisering, de benodigde expertise niet in huis hebben en niet beschikken over de middelen om die expertise in huis te halen. De huidige vormen van ondersteuning lijken niet goed op hen aan te sluiten of lijken hen niet te bereiken.
- Op basis van dit onderzoek kan geen eenduidige conclusie worden getrokken over het benodigde budget om de partijen de financiële steun te bieden die zij nodig hebben om hun ambities te verwezenlijken. Verschillende partijen hebben echter wel bedragen bij ambities genoemd die het Mondriaan Fonds kunnen helpen bij hun beeldvorming op dit punt.
- De coronapandemie heeft veelal de noodzaak van digitaliseren benadrukt en heeft bij enkele organisaties de digitalisering versneld. Het uitwisselen van kennis verliep door de pandemie echter moeilijker.

5.2 Aandachtspunten voor beleid

Op basis van het voorgaande formuleren we onderstaande aandachtspunten voor het Mondriaan Fonds en het ministerie:

1. **Financiering van de basis van digitale ontsluiting:** het implementeren en moderniseren van het collectiebeheersysteem en het digitaliseren van de collectie. Hiermee wordt beter aangesloten op de behoeften van veel kleine organisaties en dit maakt de vervolgstap naar het gebruik van Linked Data makkelijker.
2. **Doorontwikkeling van succesvol afgeronde projecten** en de financiering daarvan, zodat verbindingen kunnen worden gelegd met andere organisaties en collecties en zodat andere partijen ook kunnen profiteren van de resultaten van het project. Dit kan zowel bijdragen aan kennisdeling als aan de landelijke digitale infrastructuur.
3. **Het organiseren of stimuleren van kennisdeling.** Hierin kunnen verschillende partijen samen optrekken. Het Mondriaan Fonds kan bijvoorbeeld aansluiting zoeken op het netwerk van ondersteuning dat in NDE wordt opgebouwd, onder meer samen met OPEN, of op de kennisbijeenkomsten en vragenuren van NDE.
4. **De aansluiting van ondersteuningsmogelijkheden op de behoeften van het veld,** met name de behoeften van kleine organisaties. Op basis van dit onderzoek lijken de huidige vormen van ondersteuning niet goed aan te sluiten op de behoeften van kleine organisaties, of hen niet te bereiken. Dit kan een aanleiding zijn voor verder onderzoek.

Bijlage 1. Toegekende aanvragen

Organisatie ¹⁶	Project
Atria	Gender Heritage Connection
Dig It Up	Community archieven cultureel erfgoed opdiepen, digitaal toegankelijk, bruikbaar en vindbaar maken
Erfgoednetwerk Emmen	Hierkomjijweg 2020
Noord-Hollands Archief	Fotografisch Geheugen 2.0: Fotopersbureau De Boer & AI
Kunstgebouw en Erfgoedhuis Zuid-Holland	Digitale Scheurkalender Burgerschap
Rijksmuseum Muiderstot	Digitaal platform collecties
Het Scheepvaartmuseum	Netwerk Maritieme Bronnen
Stichting AdamNet	AdamLink in de Kolenkitbuurt ¹⁷
Stichting Centrum voor Geschiedenis van Migranten	Herinrichting Vijfeeuwenmigratie.nl
Universitaire Bibliotheken Leiden	Innovatie Medieval Manuscripts in Dutch Collections
Het Utrechts Archief	Utrechtse skyline onthuld
Amsterdam Museum	Unlocking Fashion Heritage
Erfgoedpartners, Groningen	Podcastserie in het landschap van Groningen
Fries Museum, Leeuwarden	PLATO – PLatform Terpenarcheologie Online
Herinneringscentrum Kamp Westerbork, Hooghalen	Bezoek op Maat haalbaarheidsonderzoek
Keramiekmuseum Het Prinsessehof, Leeuwarden	Ceramic Connections
LIMA, Amsterdam	Mediakunst op Wikipedia
Museum Arnhem	Van collectie naar connectie
Nationaal Museum van Wereldculturen, Leiden	Data Gestuurd Ontdekken – Moderne technieken maken verleden zichtbaar
Naturalis Biodiversity Center, Leiden	Expeditie Online. Een digitale reis langs natuurhistorische collecties
NEMO Science Museum, Amsterdam	Inventief!
Oude Kerk	Oude Kerk Open / Archief
Rijksmuseum Amsterdam	Geïllustreerde reizen
Stedelijk Museum Schiedam	Vier sprongen naar een online presentatie van de collectie
STEIM	STEIM Digitaal Archief (haalbaarheidsonderzoek)
Stichting Struinen en Vorsen, Montfoort	Waterlinie Experience
VPRO	Archief van de toekomst

¹⁶ <https://www.mondriaanfonds.nl/over-het-fonds/verslagen-plannen-protocollen/jaarverslagen/jaarverslag-2019/toekenningen-2019/#Open%20oproep%20Digitaal%20Erfgoed>; <https://www.mondriaanfonds.nl/over-het-fonds/verslagen-plannen-protocollen/jaarverslagen/jaarverslag-2020/toekenningen-2020/#Open%20oproep%20Digitaal%20Erfgoed>.

¹⁷ Heeft geen doorgang gevonden.

Bijlage 2. Overzicht interviewrespondenten

Naam	Organisatie
Bert Finke	Erfgoednetwerk Emmen
Catrien Schreuder	Stedelijk Museum Schiedam
Annemarie van Eekeren	NEMO Science Museum
Hansjorg Ahrens	Naturalis Biodiversity Center
Hanneke Verbeek; Eric de Ruijter	Stichting Centrum voor Geschiedenis van Migranten; IISG
Simone da Silva	Dig It Up
Saskia Bak	Museum Arnhem
Mila Ernst	Modemuze.nl
Gaby Wijers	LIMA
Josine Hoogenraad	Nationaal Museum van Wereldculturen

Contact:

Dialogic innovatie & interactie
Hooghiemstraplein 33-36
3514 AX Utrecht
Tel. +31 (0)30 215 05 80
www.dialogic.nl

